

VÉDJÜK MEG TERMÉSZETI EMLÉKEINKET.

Írta: Kadić Ottokár dr.

Az emberi művelődés állandó harcban van az őstermészettel. Az ősember — valamint ragadozó állattársai és ma vadon élő utódai — nem sokat változtatott a természet rendjén. Pusztításában csak arra szorított, hogy ősi, kezdetleges, állati sorban tengődő életének legszükségesebb feltételeit kielégítse. A természetben számbavehető pusztítást csak a művelődés embere kezdett, mert mindenkor arra törekedett, hogy a természet kincseit a maga céljaira használja és a természetet eszével meghódítsa. Ahol az ember letelepszik, ott az őstermészet pusztulni kezd; az ember először meghódítja a közeli erdőket és hadat üzen a benne élő

Ilyen és ennyi pusztítás után a józanabbul gondolkodó és a természetet szerető ember végül belátja, hogy a természet féktelen irtásával maga alatt vágja a fát, mert rombolásával olyan természeti kincseket is megsemmisít, amelyek számára hasznosak. Az emberi kapzsiság művelődés címen a természetet már annyira hatalmába kerítette, hogy az őstermészet a Földön már csak kisebb-nagyobb szigetekre zsugorodott. Ha az ember ily módon folytatja, ezek a szigetek is nemsokára eltűnnek a Föld színéről, és az utókor már csak könyvekből és képekből tudja meg, hogy valamely vidéken régebben ez vagy az a különös természeti emlék létezett.

Az ember belátta, hogy végre valamit tennie kell, hogy az őstermészetenek ez a néhány utolsó szigete, ritka állataival, növényeivel és ásványaival együtt végképen el ne pusztuljon. Ezért született meg a természet védelmének magasztos gondolata. Az ember tehát védeni kezdte a számára hasznos természeti kincseket, sőt később törvénnyel szabályozta és korlátozta a természet esztelen kizsákmányolását. A mai ember már úgy termeli ki az erdőt, hogy pótlásáról is gondoskodik, úgy vadászik és halászik, hogy egyszersmind gondozza és szaporítja a vadat és a halakat.

Az embert először csakis önző, főképen gazdasági szempontok készítették arra, hogy a természetnek bizonyos részét, a számára hasznos állatokat, növényeket és ásványokat megvédje.

Ez azonban nem az igazi, erkölcsi természetvédelem. Az igazi természetvédelem olyan természeti kincseket is megóv, amelyek nincsenek az ember különös hasznára, sőt ellenkezőleg, az emberre károsak is lehetnek. Idő kellett ahhoz, hogy ez a nemesebb természetvédelem is meghonosodjék. Mint ahogyan a régiségbűvár tanulmányozza és megóvja a műemlékeket, a természetbűvár is arra törekszik, hogy a ritka és kihalóban lévő állatokat és növényeket, a ritka földtani és földrajzi képződményeket és más természeti emlékeket a pusztulástól az utókor számára megóvja.

A természeti emlékek védelméről ma már a legtöbb művelt államban gondoskodnak. Ez részben társadalmi kapcsolatok révén történik, amennyiben természetvédelmi egyesületekben a nemesebben gondolkodó polgárok ismertetésekkal iparkodnak a természetet kizsákmányoló polgártársaikra hatni. Ez azonban nem jár mindig kellő eredménnyel, ezért a természetvédelem rendszerint csak ott lehet tökéletes, ahol az állam a természetet törvénnyel védi meg. Németországban és az egykori Ausztriában a természetvédelmet intéz-

Badacsony, a Vaskapu sziklái. Cholnoky J. felvétele.

vadnak, azután hatalmába keríti a közeli vizek halállományát, később pedig, amikor földművelővé válik, birtokába veszi a környező földet is.

Ez az emberi kapzsiság a közművelődés fejlődésével csak növekszik. A magasabb művelődés embere folytatja; robogó vonatot készít, amelynek zakatolása megbolygatja az őstermészet rengetegeiben élő állatok nyugalma, ezek tehát kénytelenek a magasabb hegység erdőrengetegeibe menekülni; a távoli folyók vizét csatornákkal köti össze és lecsapolja a terjeszkedését gátló tavakat és mocsarakat, ezzel a vízben élő állatokat pusztítja; robbanó anyagokkal rombadönti a legszebb sziklaalakulatokat, vakondok módjára feldúlja a hegyek belsejét és kiszedi belőlük az érc-kincset és a széntelepeket. Barlangokba bújik és szertelenségében összetöri a természetnek sokezeréves alkotásait, a cseppköveket; madármódra birtokába veszi a levegőt és repülőgépeinek zakatolásával megbontja a légiállatok nyugalma. Végül az ember saját fajtájának is hadat üzen és egymást eszeveszetten gyilkolva, saját alkotásaival együtt a természet alkotásait is pusztítja.

ményesen rendezték, ezekben az országokban a természeti emlékeket törvény védi, kutatásukra és gondozásukra külön állami természetvédelmi szervek létesültek. Németországban ezt a feladatot a »Staatliche Stelle für Naturdenkmalpflege«, a volt Ausztriában pedig a »Bundesdenkmalamt« végzi.

Nálunk ebben az irányban még kevés történt. Az első, aki a természetvédelem gondolatát hazánkban felvetette, Werner A. volt. Ő indítványozta 1885-ben, hogy ősszállapotban lévő egyes területeket mint »természeti oázisok«-at tartsanak és védjenek meg. Később, 1896-ban Sajó Károly a »Prometheus«-ban a kihaló állatokról cikket írt s abban felhívta a művelt nemzeteket, hogy az amerikai nemzeti díszkertek mintájára természetvédelmi területeket jelöljenek ki.

Később néhai Darányi Ignác dr. minisztersége alatt a földművelésügyi minisztérium erdészeti főosztálya keretein belül iparkodtak ezt a szép nemzeti feladatot megoldani, sőt erre a célra »Országos Természetvédelmi Bizottság« is alakult, ebben erdészek, növény- és állatbúvárok a hazai természeti emlékek védelmére szövetkeztek. Sokat foglalkozott ezzel a kérdéssel az Állami Madártani Intézet is. Schenk Jakab, az intézet igazgatója, 1919-ben egy emlékiratban foglalta össze azokat a teendőket, amelyek szükségesek arra, hogy a csonka országban még helyenként megmaradt österületeket megmentsük. Ebből az emlékiratból a következőkben közlök néhány részletet.

Magyarország magas hegységei és havasai eredeti ősi jellegüket őserdőkkel és vadállományukkal együtt jórészt máig megtartották. Ezeket, sajnos, nélkülözzük, megóvásukról tehát nem gondoskodhatunk. Annál nagyobb gondot kell fordítanunk a csonka országban még helyenként megmaradt österületek megóvására.

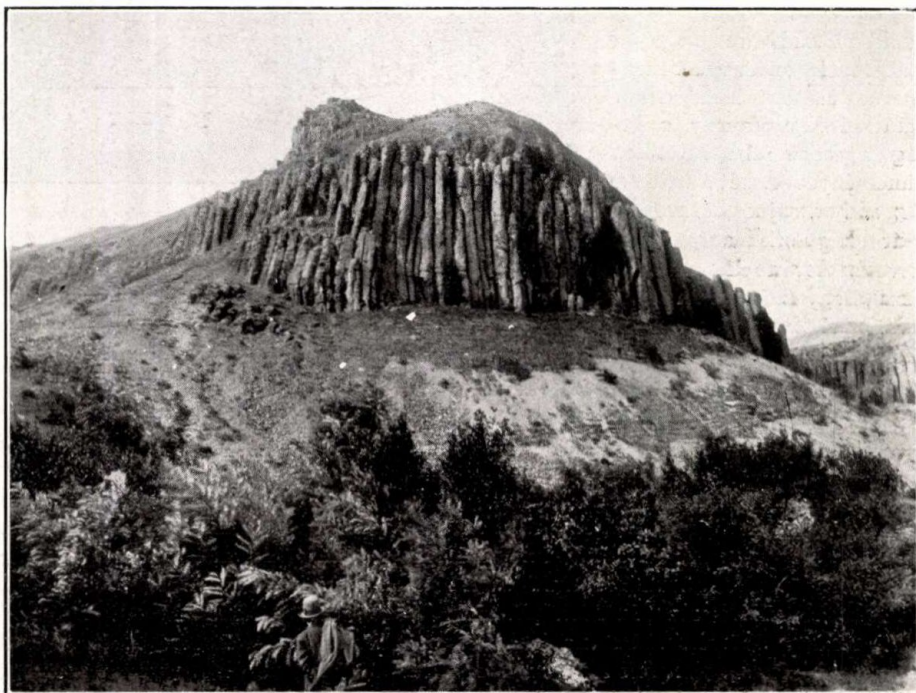
Ilyen terület elsősorban a Kisbalaton, vagyis a Balaton délnyugati csücskének kiöblösödése. Ott a Zala-folyó torkolata környékén nagykiterjedésű mocsár keletkezett, ez az óriási nádasok, rekettyések és feneketlen iszaplapok miatt szinte hozzáférhetetlen. Ezen az ősi mocsárterületen több ritka növényen kívül főképen a kócsag, a kanalasgém, a batla és más ritka vízimadár tanyázik. Ezek a madarak évről-évre fogynak, mert az orvvadászok és tojásszedők állandóan pusztítják őket. Régebben száznál több kócsagpár népesítette be ezt a területet, ma azonban alig tíz pár fészkel ott. Ha az állam vagy a társadalom nem gondoskodik hamarosan védelmükről, a kócsag és a többi ritka vízimadár onnan is kipusztul.

Másik hasonlóan őskori mocsártelep a Velencei-tó, ezt is sokféle ritka vízimadár faj népesíti be. Ott tanyázik a dankasirály, a szárcsa, a vöcsök, többféle lúd és réce, apró nádimalár és vizicsibe. A madárvilágot ott fő-

képen a környező községek orvvadászai és a tavaszi tojásszedők irtják. Ezenkívül egyes községek napi vadászjegyeket adnak ki; tehát vadászhat ott mindenki tetszése szerint és ellenőrzés nélkül mindent lőhet, ami a puskacső elé kerül.

Ezt a területet szintén védeni és fegyveres, csónakos örökkel őriztetni kellene. Az ellenőrzést ott meglehetősen megkönnyítené olyan kormányrendelet, amely a csónakázást korlátozná, külön engedélyhez kötné.

A harmadik nevezetes vidék, ahol a természet ősi alakjában még megmaradt, a kiskunsági természeti österület. Ezt a rétek, legelők és kaszálók alkotta, körülbelül nyolcvanezer katasztrális holdnyi területet, hosszan elnyúló vízerek, szabad vizek és nádas mocsarak tarkítják. Ezen az igazi ősszállapotban lévő pusztaságon számos, ma már ritka vízimadár lakik. Még néhány

A Szent György-hegy bazaltoszlopai. Lóczy L. felvétele.

évtizeddel ezelőtt tömegesen fészkel ott a tavicankó, Európa egyik legritkább madara. Ott tanyázik a szintén ritka törpe-vizicsibe, a kócsag, a tücsökmadár és fülemülesítke, ott tartózkodik továbbá tömegesen a bibic, a cankó, a dankasirály, a bölömbika, azután többféle lúd és réce, végül ott találjuk a széki madarakat is, nevezetesen a székicsért és a székililét. Ott van a hazája egy ritka bogárfajnak és egy ritka lepkének. A növényvilágnak is vannak jellegzetes képviselői ezen a területen, ezek főképen csak az ottani szikes és homokos talajon élnek.

Ezt az ősi területet is már nagyon kikezdték. A vadászati viszonyok rendezetlensége, nevezetesen az orvvadászok ellenőrzésének ügyes-bajos volta és az évtizedek óta tartó bibictojásszedés miatt ennek a vidéknek hajdan igen gazdag állatvilága nagyon megcsappant. Valóban elérkezett az utolsó óra, amikor megfelelő intézkedéssel a terület ősi jellege még megóvható oly módon, hogy ez a terület természeti emlékek minősítették és decembertől júliusig a forgalom rajta eltiltassék. Ennek a rendelkezésnek legszigorúbb be-

tartására külön erre a célra szervezett őrség vigyázna.

Csonka hazánkban még számos ilyen hasonlóan őszállapotban megmaradt terület, mocsár, pusztta és erdőség van; ezeknek ősi állapotban való megtartásáról gondoskodni kellene.

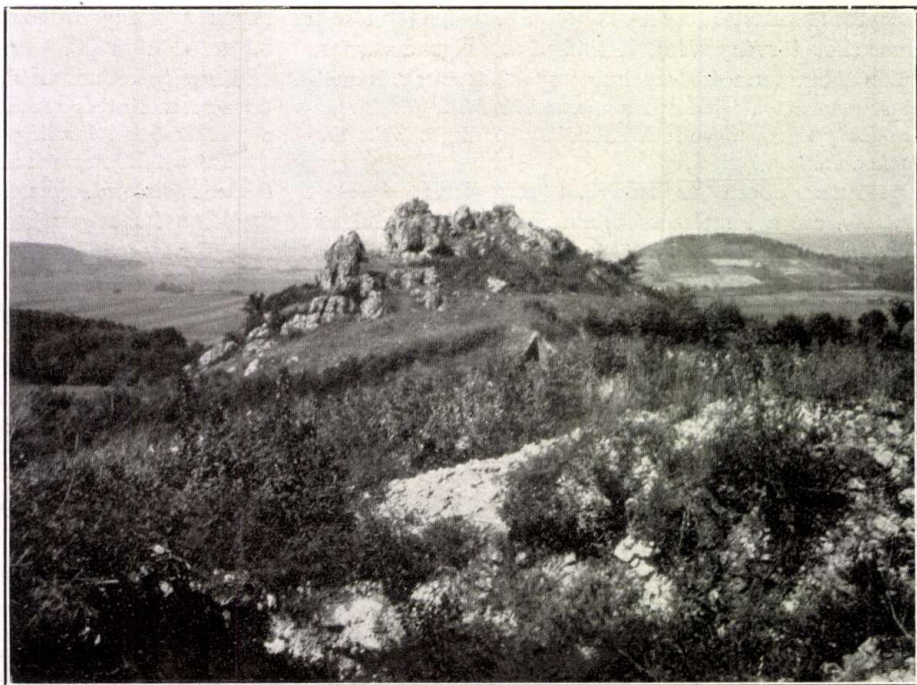
De nemcsak ilyen területeket, hanem egyes ritka földrajzi helyeket is meg kellene a rohamosan terjedő ipari és gazdasági törekvésektől óvni. Idetartoznak elsősorban a balatonmelléki bazalthegyek és a tihanyi gejzirkúpok, vagyis a régi idők időszakosan magasba szökő melegforrásainak megmaradt kúpjai. Mind a két földtani képződmény a világ legerdekesebb kitöréses tüneményei közé tartozik. Az ember, sajnos, ezeket is már nagyon megrongálta, kevesen törődnek komolyan azzal, hogy ezeket a természeti ritkaságokat a tudománynak, az oktatásnak és a természetjáróknak ép állapotban megtartsuk.

Idetartoznak továbbá az ipolytarnóci lábnyomok is Nógrád vármegyében. A patak vize ott harmadkori homokkőrétegeket tárt fel, ezeknek réteglapjain sűrűn egymás mellett állati lábnyomok láthatók. Nehány-millió év előtt ott volt a Földközi-tenger partja; vastagbőrűek, patásállatok és madarak gyakran jártak ott és lábnyomaik a tengerpart lágy homokos talajában megmaradtak. Állati lábnyomok ilyen régi korból igen ritkán találhatók. Ezeket is szakszerűen kell feltárni, bekeríteni és őriztetni.

A földtani és földrajzi emlékek közé tartoznak végül a barlangok is. A barlangok több oknál fogva különösen sokat szenvednek az emberi rombolástól. A barlangokat főképpen kőfejtésre szemelik ki, mert az üregekkel és hasadékokkal átszótt kőzet könnyebben fejtethető, mint a tömör kőzet. Ezért pusztult el a Pálvölgyi-, a Jankovich- és a Szentgáli-barlang elülső része, s ha idejében komolyan nem intézkednek, a Solymári- és a Remete-barlang is a kőfejtés áldozata lesz.

Az ember romboló hajlama leginkább a barlangok belsejében, a cseppkövek tördelésében nyilvánul meg. Művelt és kevésbé művelt emberek egyaránt rendszerint nem tudják megállni, hogy az őrizetlen barlangban látogatásuk alkalmával emlékek cseppköveket törjenek le. Talán nem is sejtik, hogy botor cselekvésükkel mennyire vétkeznek a természet ellen. Tudjuk ugyanis, hogy egy cseppkő kialakulásához többszáz, sőt több-ezer év szükséges. Mennyi önzés és durvaság rejlik annak a lelkében, aki a természetnek sokszáz-, sőt sokezeréves fenséges alkotását pillanatnyi, durva ütéssel örökre megsemmisíti s ezzel megfosztja többi ember-társát attól az élvezettől, hogy benne gyönyörködhessek.

A barlangok éktelenítésének még egy módja az, hogy kivilágításukhoz füstölő anyagokat, nevezetesen fáklyákat, égő gallyakat és szalmarözsét használnak, s ezzel a barlang falait és a cseppkőképződményeket bekormozzák. A Sziliczei-cseppkőbarlang, a Leontina-

Tihany, Aranyház-gejzirkúp. Cholnoky J. felvétele.

barlang és az Aggteleki-barlang régi járatának falait és cseppköveit ilyenmódon rongálták meg.

A barlangok ellen vét az is, aki a barlangot a természetjárás érdekében tárja fel, de eredeti természetes jellegét önkényesen megváltoztatja. Olyan eseteket is tudunk, hogy a barlangba mesterséges cseppköveket építettek, vagy meglévő cseppköveket megfestettek, hogy a barlang látványosabb legyen. Ezt valósággal a természet meghamisításának kell minősíteniünk és el kell ítélnünk. Az ember ne akarjon nagyobb mester lenni a természetnél!

Az ismertetett példákban látjuk, hogy a természetvédelem terén sokféle a tennivaló. Sok elpusztított természeti emlékünket már nem menthetjük meg, de legalább arra törekedjünk, hogy a megmaradtakat a további pusztulástól megmentsük. Örömmel mondhatom, hogy a legutóbbi tíz évben a természetvédelem érdekében nálunk is jelentős haladás észlelhető. Sok tanácskozás, latolgatás és fontolgatás után 1935-ben végre megszületett a magyar természetvédelmi törvény, de nem mint önálló alkotás, hanem mint a magyar erdőtörvény egyik alárendelt része. A megoldásnak ez a módja nem mondható szerencsésnek, egyrészt, mert a természetvédelem jelentősége megkívánta volna, hogy ez a törekvés önálló törvényben rögzítség, másrészt, mert az erdőtörvénytől való függősége okozta, hogy megalkotása annyira késett. Azóta ismét három év telt el, míg végre a múlt évben megjelent a törvény végrehajtási utasítása és kinevezték az Országos Természetvédelmi Tanácsot is. Ezek után már semmi akadálya, hogy hazánkban a gyakorlati természetvédelem meginduljon.

Természetvédelmi törekvéseinknek azonban csak oly módon tudunk tartós sikert biztosítani, ha mindnyájan, akiket ez az ügy érdekel, összefogunk és egymást hathatósan támogatjuk. Munkánkat azzal az óhajjal kezdjük, adja a magyarok Istene, hogy nemzeti törekvéseinknek ez a legifjabb sarja a természetért rajongó hazafiak körében mennél nagyobb megértésre és pártfogásra találjon!